

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ

UZUN TEZİ

“DAYATILMIŞ YALNIZLIK”

Sözcük Sayısı: 3701

Araştırma Sorusu: Rıfat Ilgaz’ın Karartma Geceleri adlı yapıtındaki odak figürün içinde bulunduğu koşulların etkisiyle yaşadığı çatışma ve yalnızlık hangi dil ve anlatım özellikleriyle işlenmiştir?

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	3
2. TOPLUMSAL VE SİYASİ KOŞULLAR	5
3. KAÇIŞ, GİZLENME, SIĞINMA İHTİYACI	7
4. AYDIN BUNALIMI.....	11
4.1 AYDIN KİMLİĞİ	11
4.2 YABANCILAŞMA.....	13
5. GÖRECELİ DOĞRULUK.....	15
6. SONUÇ	16
7. KAYNAKÇA	17

1.GİRİŞ

Bu çalışmada Rıfat Ilgaz'ın kaleme aldığı Karartma Geceleri adlı yapıt incelenmiştir. Yapıtı konu olan olaylar nesnel gerçeklikle bağdaştırıldığında, bu olayların İkinci Dünya Savaşı sıralarında geçtiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde dünyadaki karışıklıklardan etkilenen Türkiye'nin gerek politik gerek toplumsal sıkıntıları odak figür üzerinden okuyucuya sunulmuştur. Mesleğine bağlı, "toplumsal" şiirler yazan ve kitaplar çıkaran edebiyat öğretmeni Mustafa Ural, II. Dünya Savaşı nedeniyle ilan edilen sıkıyönetim gerekçesiyle kitaplarının yasaklanarak toplatıldığını öğrenir. Hakkında propaganda niteliğinde, halkı kışkırtacak kitap yayınlamak suçundan tutuklama emri çıkarılmıştır. Odak figür, kısıtlamaların oldukça yoğun olduğu bu dönemde, şiirler yazarak toplumun sıkıntılarını dile getirmenin yanlış bir şey olmadığını düşünmektedir. Ayrıca daha önce geçirmiş olduğu verem hastalığının iyileşme sürecinde olması, figürü teslim olma konusunda büyük bir çelişkiye sokmakta; imkânsızlığın kol gezdiği bu dönemde hapisanede karşılaşacağı koşulların kendisini öldüreceğini düşünmektedir. Yapıt boyunca odak figürün kaçışının da bu nedenler üzerinden gerekçelendirildiği görülmektedir.

Yapıttaki kurmaca gerçekliğin, nesnel bir gerçeklik üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Başta Mustafa Ural'ın kişisel sorunlarını ele alıyormuş gibi gözüken yapıt, aslında odak figür üzerinden o dönemin toplumcu gerçekçi aydın kesiminin çektiği sıkıntıları aktarır. Mustafa figürü, İkinci Dünya Savaşı zamanında Türkiye'de, sahip oldukları değer yargılarına olan bağlılıkları ve düşünceleri yüzünden baskı görmüş olan halkçı aydınları temsil etmektedir. Yapıtta kişinin birikimi ve değer yargıları doğrultusunda şekillenmiş öznel doğrularının çevresiyle çakıştığı zaman yaşadığı yalnızlık, odak figür üzerinden aktarılmıştır. Yapıtta yer alan toplumun, kendilerine dayatmış olduğu doğruları sorgusuz kabul etmesi, Mustafa Ural gibi düşünce özgürlüğünü sonuna kadar destekleyen bir figürü rahatsız etmektedir. Dolayısıyla, çevresiyle hayata bakış açılarındaki bu karışıklığın odak figürün yaşamakta olduğu yalnızlığın

en büyük nedeni olduğu söylenebilir. Bu yalnızlığın okuyucuya aktarılmasında kullanılan anlatım teknikleri ve yapıtın roman niteliğinde olması kurguda önemli bir rol oynamıştır. Odak figürün “adaletten” kaçış sürecini ve bu süreçte yaşadığı durumların aktarımında, Mustafa’nın diğer figürlerle kurduğu diyaloglar ve onlarla ilgili yapmış olduğu betimlemelerin etkili olduğu görölmektedir. Bunların yanı sıra, yazarın iç monolog ve düşünce akışı tekniklerini tercih etmesi, odak figürün iç ve dış düşünce çatışmalarının, düşünsel ve somut yalnızlığının neden ve sonuçlarının sorgusunun aktarılmasına olanak sağlamıştır. Tanrısal anlatıcı odak figürün içinde yaşamakta olduğu sorgularını şu cümlelerle aktarmaktadır: “(...) *Kendi halkını kaderiyle baş başa bırakıp nereye gidebilirdi? Bu halkın çocuğuydu, kurtuluşları da birlikte olmalıydı! (...) Bu toprakların, her ülkeden çok, kendi aydınlarına ihtiyacı vardı.*” (İlgaz, 144)

Mustafa’nın öznel doğrularının, bulunduğu gerçeklikle çatışması doğrultusunda ele alınan yapıt, figürün öz değerdendirme ve eleştirel düşünme görevini kendinin üstlenmesi üzerine kuruludur. Bu bireysel etik arayışının okuyucuya aktarımı dış faktörler de göz önünde bulundurularak sağlanmıştır. Mustafa’nın, kendince doğru ve değeri olanın korunması uğruna çekilecek eziyetlerin, kişinin öz saygısını yitirdiği an sahip olacağı yoksunluk hissinden bin kat daha iyi olacağını düşündüğu söylenebilir.

Çalışmanın dört ana başlığı odak figürün “doğruluk” olgusunun kişiden kişiye değışmesinin yarattığı karışıklık sonucu içinde bulunduğu yalnızlık süreci boyunca kişi üzerinden yapılan çıkarımlar sayesinde ortaya çıkan izlekler ışığında şekillenmiştir. Bunun yanı sıra, bu sürecin birbiriyle bağlantılı kavram ve elde olan gerçeklikler bağıntısı olması nedeniyle, çalışma buna uygun bir akış halinde düzenlenerek incelenmiştir. Bu çalışma, söz konusu zaman dilimi içerisinde yaşamış olan aydın kişilerin, fikirlerinden dolayı çektikleri sıkıntılı durumları ve dönemin genel yapısının anlaşılması açısından gereklidir. İleriki çalışmalarda odak figürün yaşamış olduğu yalnızlığın geniş bir kapsamda gerekçelendirilmesi ve anlaşılabilmesi için bu tez, işlevsel bir konumda olacaktır.

2. TOPLUMSAL VE SİYASİ KOŞULLAR

İkinci Dünya Savaşı zamanındaki Türkiye'nin siyasi ve toplumsal yapısını konu alan bu yapıtta uzamın odak figürün üzerindeki etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Olası saldırılara karşı ülke boyunca geceleri askeri bir terim olan “karartma” uygulanmaktadır. “Karartma” gibi askeri bir terimin kullanımından, o zaman için ülkedeki yönetimin askeriyeledeki güçler tarafından sağlandığı anlaşılmakta, bu da öncesinde bir darbe olduğuna işaret etmektedir. Bu karartmanın yanı sıra ülkede sıkıyönetim uygulanmakta, halk maddi olarak büyük sıkıntılar çekmektedir. Büyük bir yoksulluk ve yoksunluk içerisinde olan halk, besinlerin sınırlı olmasından kaynaklı su, ekmek ve şeker gibi temel ihtiyaçlarını bile karneyle kısıtlı bir biçimde edinebilmektedir. Bu kısıtlamaların varlığı odak figürün günlük yaşamını anlatan iç monologlarında yapmakta olduğu şu durum betimlemeleri sayesinde anlaşılmaktadır: *“Karnesinin evde olduğunu bir anda anımsamıştı, içi sızlayarak. Ne yapacaktı bu kaçaklık süresince? Karaborsadan ekmek alacak durumda da değildi.” (İlgaz, 37)*

Maddi sıkıntıların yanı sıra ülkedeki görüş ayrılıklarından kaynaklı toplum içindeki iç çatışmalar da halkın çektiği acıları artırmaktadır. Sağ ve sol kesimin birbiriyle çatışması bu kargaşa ortamını güçlendirmiş, odak figür Mustafa Ural'ın da bu karmaşa ortamının arasında kalmasını beraberinde getirmiştir. Mustafa Ural'ın yıllardır devlete ve halka hizmet vermiş bir öğretmen olmasına karşın, zamanla koşulların değişmesi ve Nazi düşünce yapısının Türkiye toplumu üzerindeki etkisinin artmasından ötürü, Mustafa artık bir “halk düşmanı”na dönüştürülmüştür. Bu ötekileştirme ve sıkıyönetimin odak figürün duygu ve düşünce durumunda yarattığı çatışma, zaman zaman okuyucuya durum betimlemeleri şeklinde, şu cümledeki gibi aktarılmıştır: *“Sıkıyönetim bölgesinde gündüzleri bile kimlik taşımak, sorunca da gösterme zorunluluğu vardı. Bir aydın olarak herkesten önce yerine getirmesi gerekirdi bu sıkıyönetim buyrultusunu.” (İlgaz, 147)*

Nazilerin ırkçı ve dar görüşlü düşünce yapısı, o dönemde bazı kesimler tarafından zaten benimsenmektedir. Ne var ki Almanların güç olarak dünyada çok üstün bir konumda olması Türkiye’yi bu konuda sindirmiş ve büyük bir korkuya düşürmüştür. Dolayısıyla devlet politikasını uygularken, Nazilerin düşünce yapısına uygun eylemler sergilemektedir. Bu kararlardan odak figürün hayatını ve eserdeki kurguyu en çok etkileyeni ise “sol” görüşlü kimselerin halkı kışkırttıkları ve anarşiye teşvik ettikleri gerekçesiyle “karartılmasıdır.” Toplumla odak figür ve onun gibi düşünen kesimin toplumun ırkçı ve tutucu kesimiyle çatışması, eserde Mustafa Ural’a evini açan “aydın” arkadaşlarıyla girdiği diyaloglar sayesinde gözler önüne serilir. Bu çatışmayı aktarırken yazar, ayrıca o dönem yaşamış olan bazı farklı görüşten edebiyatçılara ve Türkiye tarihinde önem arz eden figürlere değinir. Değinilen çoğu figür halkın içinde çatışmalara neden olan farklı dünya görüşlerine mensup kimselerdir. Yazarın bu insanlar ve dünya görüşleri hakkında ne düşündüğü de bu diyaloglar üzerinden kesitteki gibi okuyucuya iletilmiştir.

“Nihal Atsız, yazının sonunda ihbar görevine hazır olduğunu da yazıyor dinle! “(...) bizi başkalarına köle etmek istedikleri halde mühim mevkileri işgal edenlerin listesini söyleyebilirim (...) Sözü çok uzatmadan Milli Eğitim Bakanlığı’ndaki solculardan söz açmakla iktifa edeceğim.” (Ilgaz, 189)

“ (...) Ne yapmasını istiyor Saraçoğlu’nun? İçeri atmasını mı bu öğretmenleri? (...) Solcuların listesini yayınlamaktan çıkarları ne bu ırkçıların? Almanlar memlekete girdikleri zaman kimleri kurşuna dizeceklerini göstermek, onlara rahat bir ortam hazırlamak herhalde...” (Ilgaz, 190)

Türk toplumunda yer etmiş figürlere değinirken yazar, dönemin ünlü aydınlarına atıflarda bulunmakla kalmayıp onlar hakkında ne düşündüğünü ve onlarla benzer düşüncelerini de şu kesitteki gibi ortaya koyar: *“Ama Tevfik Fikret er geç haklı çıkacak! Bir gün sabah olacaktır, mutlaka.” (Ilgaz, 125)* Bunların yanı sıra o dönemin toplumunun durumu hakkındaki

düşüncelerini aktarmak isteyen yazar, eser boyunca anlatıcı tekniğini kullanarak odak figürün iç çözümleme yaptığı düşüncelerini şu kesitteki gibi aktarmaktadır:

“Hem halkın acınacak nesi var ki, hele emeğiyle uygarlıklar kurmuş halka acınır mı hiç! Uyansın da kendi sırtından gökdelenler kuranlardan alsın hakkını.” (İlgaz, 126)

3. KAÇIŞ, GİZLENME, SİĞİNMA İHTİYACI

Yapıtın genelinde odak figürün toplumla düşünsel karşıtlığı sonucu yaşadığı yalnızlığı olumsuz yönleriyle okuyucuya aktaran yazarın, kimi zaman bu yalnızlığa farklı bir bakış açısı getirdiği görülür. Yazar, bahsedilen kaçış serüveninde yaşanan yalnızlığın her ne kadar zorlu olursa olsun zaman zaman beraberinde getirmiş olduğu özgürlük duygu durumunun da figürün sahip olduğu önemli bir tasarruf olduğu kanısındadır. Ayrıca bu konuya değinerek yazar, Mustafa Ural’ın hayatı seven, her şeye olumlu tarafını göz önünde bulundurarak yaklaşan kişiliğini de okuyucuya sunmaktadır. Figürün iyimser mizacı düşünce akışı tekniğiyle aktarımı bu cümlelerde de görülmektedir: *“(...) Masmavi bir gökyüzünün altında, (...) özgürlüğün coşkusu içinde, kendini sur dışına attı.” (İlgaz, 180)*

Olaylara olumlu yanından bakan Mustafa Ural’ın yalnızlığın getirisi olan özgürlüğünü benimsemesi *“Belki onun tek sahip olduğu varlık da buydu, kuru bir özgürlük!... Ama nasıl bir özgürlüktü ki, canı çektiği zaman bir sigara içmekten bile yoksundu?” (İlgaz, 232)* cümlelerinde de görülmektedir. Bulunduğu uzamın getirdiği zorluklar karşısında gösterdiği azmin getirisinin benliğini yitirmemesi, hürriyeti ve zincir vurulamamış düşünceleri gibi olgular olduğunu düşünen figürün, düşünceleri iç monolog tekniği kullanılarak okuyucunun bu duygu durumunu içselleştirmesi sağlanmıştır. Yapıttan alınan bu kesit de buna kanıt olarak gösterilebilir. *“(...) özgürlüğünü kısıtlayan ne varsa geride bırakmıştı. Polisleri savcılarını, sıkıyönetimcileriyle... Soğuk da olsa gene bir özgürlük havasıydı ciğerlerine çektiği.” (İlgaz, 128)*

Yapıtın büyük bir bölümü süresince figürün “adaletten” kaçış sürecinde arkadaşlarının yanına gidip onlar sayesinde bu kaçış sürecini uzattığı görülür. Çoğu arkadaşı kendi gibi çağdaşlığı savunan aydınlar olmasına rağmen yıllarca dost olarak bildiği bazılarının ise ona sırt çevirdiğini görür. Bu durum, figürü kimi zaman hayal kırıklığına uğrattırırken kimi zaman da kendini yalnız hissetmesine neden olur. Bahsedilen düş kırıklığı iç çözümleme tekniği sayesinde okuyucuya aktarılmaktadır. Tanrısal anlatıcının da işlevi göz önünde bulundurulduğunda bu hayal kırıklarının okuyucuya daha gerçekçi bir şekilde betimlendiği görülmektedir. *“Alınmıştı, ama önemsemez görünüyordu.” (İlgaz, 42)*

Odak figür kaçış serüvenine bir zamanlar eğitim enstitüsünden arkadaşı olan yedek subay İlhan Paytak’ın yanına gitmesiyle başlar. Polisin en az, bir askerden şüpheleneceğini düşünerek İlhan’ın yanında giden Mustafa Ural, arkadaşından hiç beklemediği kuşkucu ve memnuniyetsiz bir tavırla karşılaşır:

“Hiç iyi etmedin bana geldiğinle. Biliyorsun ki ben her şeyden önce bir askerim”

“Ben her şeyden önce arkadaşız diye düşünmüştüm”

“Eğer para isteyeceksen hemen söyleyeyim ki aylık almadık, bir bordro karışıklığı yüzünden.” (İlgaz, 40)

Mustafa Ural’ın İlhan figürüyle neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında yaşamış oldukları bu fikir ayrılıkları, odak figürün çevresiyle yaşadığı çatışmalardan biri olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, aralarındaki bu düşünce karşıtlıkları gerekçelendirildiğinde, İlhan’ın bir asker olarak devletin koyduğu kuralların bekçisi ve dönemin politikasının devamlılığı için bir elçi olması sonucuna da varılabilir. İlhan’ın Mustafa’ya karşı kurmuş olduğu şu cümleden bu sonuca varılabilir: *“(…) anlatmak istediğim, suçunun karşılığı ne ise yasalara göre bu cezayı tek başına çekmen gerektiği... Buna ne çocuğunu, ne karını, hatta ne arkadaşlarını ortak etmeye hakkın var!” (İlgaz, 46)*

Mustafa'nın yıllardır dost bildiği bu kişinin acımasız ve bencil tutumunun nedenleri düşünüldüğünde ise, yapıtın sonunda karısı Şükran ve İlhan arasından yıllardan beri devam eden bir ilişki olmasının etkisi de yadırganamaz bir gerçektir. İlhan'ın Mustafa'ya karşı olan söylemlerinde sürekli “başkalarının yararına” tarzında sözcükler kullanmaktadır. Karısı ve çocuklarına atıfta bulunan İlhan'ın odak figürü ötekileştiren ve onlar için bir tehdit olarak gören tavrı bu kesitte de görülmektedir: *“Benim bildiğim, gitmenin doğru olacağı... Bu belki kendi zararına olacak ama... Başkalarına yararlı olacağını yadsıyamazsın! (...)”* (İlgaz, 45)

Odak figürün kaçış serüveninin İlhan'dan sonraki durağı ise bir zamanlar beraber çalıştığı kendi gibi öğretmen olan Cengiz Atademir figürüdür. Bu figürün İlhan'a kıyasla çok daha vefakâr ve yardımsever olmasının yanı sıra, daha aydın bir kafa yapısına sahip olduğuna da dikkat çekilir. Mustafa'ya evini tüm hoşgörüsüyle açan Cengiz, odak figürün kaçışı boyunca onun bir nebze de olsa yalnızlığını giderecek, muhtaç olduğu sığınma ihtiyacını kısa süre olsa da karşılayacaktır. *“ (...) ben senin yerinde olsam, onların sorgusu bitip mahkemeye verilene kadar çıkmamaya çalışırdım karşılarına.’ Mustafa'nın içi birden ısını vermişti; iliklerine kadar.”* (İlgaz, 70)

Yapıtta Cengiz figürünün Mustafa'nın yalnızlığına kısa süreli derman olması, sahip olduğu yoldaşlığı ve beraberliği seven mizacı karşılıklı diyaloglar sayesinde okuyucuya aktarılmaktadır. Dahası, bu diyaloglar ikisinin de aynı davaya baş koyan benzer fikir yapılarına sahip birer “aydın” olduklarını kanıtlar niteliktedir. Sözü edilen dayanışma şu diyalog kesitiyle de örneklenebilir:

“ Bu ev” dedi, “Ev demek caizse... Benim değil senin! İstedğin kadar kalabilirsin!”

“(...) Ne yapıp yapıp yakalanmamalı, aylığı alana kadar.”

“Uğraşırız elbirliğiyle!”

“(...) Seni en azından bir ay her bakımdan rahat ettirmeliyim. Biraz kendini toparlaman gerekiyor.” (İlgaz, 72-73)

Cengiz'in kız arkadaşının odak figürün yaşadığı kısa süreli refahını bozmasının ardından yine yollara düşen Mustafa figürü, bu sefer bir zamanlar öğrencisi olan hukukta okumakta olan Nihat'ın yanına gider. Kendi gibi çağdaş bir altyapıya sahip olan bu genç çocuğun da Cengiz gibi öğretmeninin kaçış sürecini uzatmaktan gocunmadığı kurduğu şu cümleden de anlaşılmaktadır: *“Bu güne kadar bulunamadınsa, ben seni bundan sonra hiç kaptırmam onlara!”* (İlgaz, 92) Ne var ki Mustafa'yı gönülden sevenlerin dahi, gerek kendi hallerini düşündükleri gerek çaresiz oldukları için odak figürü yalnızlığa itmeleri kaçışının ilerleyen bölümlerinde gelişen kurgu aracılığıyla okur tarafından içselleştirilmesi sağlanmıştır. Nihat'ın yaşlı babaannesinin Mustafa'nın evlerinde kaldığını öğrenip hiddetlenmesi ve sonucunda evden atılması bu duruma kanıt gösterilebilir.

Odak figürün kaçış serüvenin de kurguda yer eden ve içinde bulunulan toplumun etik olgusunu sorgulatacak figürlerden belki de en önemlilerinden biri Burhan Morkaya karakteridir. Üniversiteyi bitiremeyip bir zamanlar hapis yatan bu figür, sonrasında edindiği uyuşturucu bağımlılığı ve bu bağımlılığının polis tarafından kötüye kullanılması toplumun ahlak anlayışı konusunda okuyucuya fikir verir niteliktedir. *“(…) Senin anlayacağın, polisin gözüne girmek zorundayım ben. (...) Senin hakkında küçük bir bilgi vermem, bana on gün, on beş gün burnumun kayıntısını kazandırır.* (İlgaz,171) Odak figürün kurgu gereği Burhan'la karşılaşması, her ne kadar çevresiyle çatışması sonucu yaşadığı yalnızlığına rağmen özgürlüğünün farkındalığına vardırarak Mustafa'da bir minnet duygusu uyandırdığı anlaşılır. Figürün bu sefer yalnızlığından dolayı edindiği minnet hissi *“Oooh!.. Kurtulmuştu.”* (İlgaz, 179) şeklinde gösterilmiştir.

Eserin değinmek istediği noktalardan biri de; halkın arasındaki uçurumun bazı kimseler tarafından yaratılan etiketlerden ve ötekileştirme politikalarından dolayı oluştuğu gerçeğidir. Bu konuya ışık tutan figürlerden biri de polis Basri Dönmez'dir. Odak figürün kaçışının bir bölümünün İstanbul'un sokaklarında geçmesi, nöbet tutan bu polisle karşılaşmasını sağlamış

ve Mustafa'nın bir öğretmen olduğunu öğrenmesiyle bu karakterin kurgudaki önemi artmıştır. Her ne kadar sonunda gerçeği öğrenerek odak figürün yakalanmasına ön ayak olsa da, bu figürün başlarda Mustafa Ural'a duyduğu saygı; okuyucuyu da bu hürmetin nedenini sorgulama ihtiyacı uyandırdığı söylenebilir. Mustafa'nın bir "kaçak" olduğunu öğrenmeden önce onun bir eğitimci olmasına saygı duyan ve kimi zaman onunla dertlerini paylaşan bu polisin, gerçeği öğrendikten önceki ve sonraki tutumundaki farklılık dikkat çekmektedir. Bu değişim gerekçelendirildiğinde ise, aslında insanların başkaları tarafından şartlanmadığı takdirde diğerine karşı olumsuz tutum sergilemeyeceği ve bu önyargıların Mustafa figürünün toplum tarafından yabancılaştırılmasındaki en büyük etkenlerden biri olduğu görülmektedir. Bu iki figür arasında geçmekte olan şu diyalogda da aslında kişileri etiketleyerek ötekileştirmenin yaşanılan toplumda farkında olunmadan yapıldığına işaret etmektedir:

"(...)Bu para, bu varlık vergisi kimin sırtından çıkmış olacak en sonunda?" (Ilgaz, 210)

Mustafa'nın bu soruyu sorması üzerine Polis Basri'nin

"Gene fakir halkın sırtından!" dedi.

"Aman duymasınlar! Solcu diye yakalarlar sonra!" (Ilgaz, 210) şeklinde cevap vermesi bu etiketlemenin toplumdaki kişiler tarafından farkında olunmadan dahi yapıldığını göstermektedir.

4. AYDIN BUNALIMI

4.1 AYDIN KİMLİĞİ

Rıfat Ilgaz'ın Karartma Geceleri adlı yapıtındaki odak figür Mustafa Ural'ın çevresinde kurgulanan olay örgüsü boyunca, karakterin iç dünyasına ışık tutularak, o zamanın dönemsel gerçekliğini gözler önüne serilir. Mustafa figürünün eser boyunca kendini "aydın" sıfatıyla tanımladığı görülmektedir. Çoğu zaman bir aydınının toplum adına üzerine düşen sorumlulukları olduğunu savunur. Gerek iç monolog ve düşünce akışı tekniğiyle, gerekse karşısındakiyle girdiği diyaloglarda gerçekleştirdiği sorguların dışa aktarımı yapıt boyunca

gözlemlenmektedir. Figürün sanata ve sanatçıya olan bakış açısı da okuyucuya bu teknikler aracılığıyla aktarılır. Sanatın ve sanatçının toplum için var olması gerektiğini savunan Mustafa Ural, sanat, toplum içindir algısını benimsemekte ve düşüncelerini bu doğrultuda eyleme dönüştürmektedir. Ona göre aydın olmak, şair olmak; içinde bulunulan toplumsal gerçekliği yansıtarak halkın sesini duyurmakta aracı olmak, halka bu bakımdan borçlu olmaktır. Odak figürün sanatçı olmanın ne demek olduğuyla ilgili öznel düşüncelerinin iç monolog tekniğiyle aktarımı şu kesitte de görülmektedir:

“(...) Alışılmış biçimlere başvurularak anlatılacak olanı yadırgatmadan verme çabası başlıyordu sanatçıda (...) Ortaya konulan ürün, yazılıştan ötürü değil, yazılandan ötürü önemli olmalıydı. (...) eğer ki yeni biçime geçilecekse, halkın beğenisine uyarak geçilmeliydi.” (İlgaz,120)

Halka yaşattırılan “karanlığı” ortadan kaldırmayı kendine bir görev bilen Mustafa figürü, yıllardır halkın maruz kalmakta olduğu adaletsizliği ve çaresizliği toplumsal şiirler yazarak dile getirmektedir. “Aydınlık” ona göre başkaları tarafından ona verilmiş bir nitelikten çok, bir görevdir, bir davadır. Bu görev halkı aydınlatmak ve gerçeği sorgulatmaktır.

Topluma ışık tutan kendisi gibi aydınların “karartılmasının”, halkın içinde bulunduğu toplumsal özgürlük arayışını sekteye uğratacağını düşünmektedir. Ne var ki halkının “aydınlatılması” için birçok fedakârlıkta bulunmasına rağmen ötekileştirilen tarafın kendisi olduğu görülür. Ne var ki her ne kadar yabancılaştırılsa da halkın sorunlarını içselleştirmesi ve bu konudaki davasına olan bağlılığı kurduğu şu cümlelerden de anlaşılmaktadır: *“Bildiğim bir şey varsa ezilen halktan yana oluşum. Halkın çektiği sıkıntıların benim çektiklerime tıpatıp uygun oluşu. Kurtuluşumu da halkın kurtuluşunda görüşüm...” (İlgaz, 46)*

Odak figür gibi aydınların karşısındaki en büyük sorun ise “karartma”dır. Eserde laytmotif tekniği kullanılarak okuyucu tarafından içselleştirilmesi sağlanan bu kavram; halkın gerçekleri göremeyişinin ve özgürlüklerinin kısıtlanmasının gerekçesi olarak gösterilmektedir. Bu motif, İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye üzerinde aydınlığı sekteye uğratan “karartıcı” bir etki yarattığını göstermekte kullanılmıştır. Bu sayede yazar, halkın çektiği sıkıntıları ve baskıcı rejimin toplumu gerçeklere karşı nasıl duyarsızlaştırdığını okuyucuya aktarmış olur. “*Sabah kimisi için çoktan oldu. Sen halkın uyanmasını bekliyorsun, oysa o namussuzlar, geceyi uzatmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Bu yüzden derim ki geceler çok uzun olacak buralarda.*” (Ilgaz, 125) “Karartma” laytmotifinin yanı sıra içinde bulunan aydınların karartılarak ötekileştirilme politikası, bazı metaforik ögeler aracılığıyla verilen şu kesitteki gibi aktarılır: “*Bulutsuz bir gökyüzü... Bütün karartmalara karşı egemenliğini kazanmaya çalışan donuk bir mavilik. Fenerlerini henüz kısmamış bir iki yıldız, alacakaranlığa fenersiz gözlerini kırptırarak bakmakta.*” (Ilgaz, 157) Kesitte kişileştirilen donuk mavilik halkın elinden bir müddet alınmış özgürlüklerini yansıtırken, “fenerlerini kısmamış bir iki yıldız” ögesi de yaşanan baskı ve zulme karşı koymakta olan kendi gibi aydınları yansıtmakta olduğu görülmektedir.

4.2 YABANCILAŞMA

Yapıtta ana figürün yalnızlaşmasının gerekçeleri göz önünde bulundurulduğunda, asıl sorunun, içinde bulunduğu toplumun Mustafa’nın “davas”ı olarak nitelendirdiği olgulara bakış açısının farklılık göstermesidir. Toplumun dertlerini dile getirmek, onun için kutsal bir görevken; çevresindekiler figürün bu düşüncesine farklı bir tutum sergiler. Onlar bunun bir sorumsuzluk olduğunu düşünmekte ve figürün kendi hırsları ailesini tehlikeye attığını düşünmektedirler. Dostları ve yakınları Mustafa Ural’ın davasına karşı duyduğu yoğun bağlılığı; saçma, anlamsız ve bencilce bir davranış olarak algırlar. Figürün diğer figürlerle bu bağlamda kurduğu diyaloglarda da bu zıtlık göze çarpmaktadır.

“Anladım” dedi, “Neler söyleyeceğini... Başkaları için zararlı olmaya hakkım olmadığından söz açacaksın. Hatta biraz daha ileri gideceksin, karımın uzaktan akrabası olarak... çoluğun çocuğun geleceğini tehlikeye atmanın yersizliğini belirtecek, paylayacaksın beni. Eğer aldanmıyorsam...” “Uzatma” dedi. “(...) Hiç hakkın yok, yakınların için tehlikeli olmaya. Sen solcu olabilirsin, bundan gelecek zararları da kişi olarak göze alabilirsin ama... Senin gibi düşünmeyenlerin tehlikeyi göze almalarını istemezsin! (...)” (İlgaz, 29-30)

Mustafa’nın takındığı idealist tutum karşısında karısının onaylamayan tavrı, ana figürün yalıtılmışlığının ne boyutta olduğunu gözler önüne serer. Bu tutumun bencilce olduğunu düşünen karısı, içten içe Mustafa’nın teslim olmasını istemektedir. Bu yabancılaştırmanın gerekçelendirilmesinde büyük rol oynayan bir diğer etken ise aralarındaki algı farklılığı ve bu farklılığa ana figürün bakış açısıdır. İç monolog ve karşılıklı diyalog teknikleriyle odak figürün yalnızlığının okuyucu tarafından benimsenmesi sağlanmıştır. Ayrıca Mustafa Ural’ın bu durum karşısında duyduğu hayal kırıklığı ve Şükran’ın bıkkınlık, korku ve endişe içinde olması yer yer kullanılan noktalama işaretleri sayesinde sağlanır. Mustafa’nın karısıyla olan şu diyalogundan da bahsedilen düş kırıklığı anlaşılmaktadır:

“Sen yalnız kalmaktan korkmazdın eskiden (...) “Korkmazdım” “Şimdi bu koku da nereden çıktı?” “O zamanlar bir hastanın karısıydım...” “Şimdi?” durdu. “Doğru! Polis tarafından aranan bir suçlunun... Bir katilin! Bir casusun!” “Polis tarafından aranman yetmez mi? Ne olursan ol!” “(...) Ama sen eğer önem verirsen şöyle de düşünebilirsin; bir şairin karısı olduğunu! Bırak şairliğimi, halkının çilelerinden kurtulmasını isteyen, onu seven, onun parasıyla okutulduğu için halkına, ulusuna karşı borcunu ödemeye çalışan bir öğretmen karısı...” (İlgaz,116)

Yapıtın genelinde odak figürün bulunduğu toplumdan ötekileştirilmesinde etkili olan kavramlar ele alındığında, bunlardan kurguda da büyük öneme sahip olan birinin “solcu” sıfatı olduğu göze çarpmaktadır. Figür kendisi kabul etmese bile bu nitelik Mustafa Ural’a yaşadığı toplum tarafından verilmektedir. Bu sıfat, ülkenin içinde bulunduğu iç ve dış gerçeklikler göz

önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, 2. Dünya Savaşı kaynaklı, Nazilerin her an ülkeye girme tehlikesi ve korkusuyla hükümet, Nazilerin dünya görüşlerine ters düşen oluşumlara karşı bir tür av başlatmıştır. Bu baskıcı ve totaliter rejimin içinde bulunan odak figür, fikirleri yüzünden “komünist” veya “solcu” yaftası altında toplum tarafından ötekileştirilir. Ne var ki Mustafa Ural’ın nihai amacı sadece benliğinin bir getirisi olan, halka ve kendisine yaşatılan haksızlıkları dışa vurma isteğidir. Başkalarına yaşatılan adaletsizlikleri içselleştirmesi sonucu gerçekleştirdiği eylemler sonucu bir “solcu” olarak adlandırılışı Mustafa Ural’a anlamsız gelmekte, bu konudaki bakış açısını şu cümlelerle savunmaktadır:

“Ben henüz solcu olup olmadığımı bilmiyorum kesin olarak. Bildiğim bir şey varsa ezilen halktan yana oluşum. Halkın çektiği sıkıntıların benim çektiklerime tıpatıp uygun oluşu. Kurtuluşumu da halkın kurtuluşunda görüşüm... Bu birkaç düşünce kırıntısı solcu olmam için yeterse kendimi hiç de temize çıkarmaya çalışacak değilim.”
(İlgaz, 29-30)

5. GÖRECELİ DOĞRULUK

Bir eylemin veya bir düşüncenin doğru olup olmayışı, içinde bulunulan şartların yanı sıra, kişinin değer yargılarıyla da doğru orantılıdır. Odak figür Mustafa’nın davasına olan bağlılığı ve sahip olduğu düşünce yapısı yüzünden sürmek zorunda kaldığı kaçak hayatını yakınları ve çevresindeki çoğu insan “adaletten kaçış” olarak görmektedir. Oysa odak figür bu kaçışın sarsılmayan özverisi sayesinde görünenin tam zıttı olduğuna emindir. Kaçılan şeyin adalet kurumundan çok adaletsizliğin ta kendisi olduğu da okuyucuya figürün yaşamakta olduğu iç sorgular üzerinden aktarıldığı görülmektedir. “(...) Suç neresindeydi yaptığı işin? Şiir yazmak dünyanın neresinde suçtu? (...)” (İlgaz,143) Odak figürün kendi doğrularını sürekli sorguladığı ve bulunduğu durumu sevdikleri açısından da değerlendirmeye aldığı anlaşılmaktadır. İnsancıl bakış açısı sebebiyle ona içten davranmayanlara bile onların gerçekliklerini göz önünde bulundurarak hak vermektedir.

“(…) Bir solcunun karısı olarak henüz damgalanmamış, aşağılayıcı bir çemberin içine alınmamıştı. Bir gün mahkemece damgalanırsa, o da Mustafa ile birlikte cezalandırılmış olacaktı bir defa (...) Oysa tek sorumlusu oydu yazdıklarının. Ne yapıp yapıp kimseye kendinden bir şey bulaştırmamalıydı.” (İlgaz,143)

Adalet, toplumsal doğrular, ilericilik ve etik gibi göreceli kavramlar yapıt boyunca sorgulanmaktadır. Bu sorgu, kavramların evrenselliğinden kaynaklı sadece figür boyutunda kalmamış, yer yer yazarın bunlar konusundaki düşüncelerini de okuyucuya sunmuştur. Toplumsal gerçekçi tür romanın izlerini taşıyan bu eserde, Rıfat Ilgaz zaman zaman ana figürün ağzından toplumun sıkıntılarına kendi bakış açısını katar. Bu şekilde okuyucuyu öznel bir şekilde yönlendirir. Bu nedenle kimi zaman biz diline geçip kimi zaman istifham sanatını kullanarak fikirlerini okuyucuya sunan yazar, dönemin sıkıntılarına da kendi yorumunu katar ve bulduğu çözümleri kesitteki gibi dile getirir:

“(…) Alman ırkının üstünlüğüne inanan bizim yerli ırkçılarımız, kendi ırklarına bile güvenemedikleri halde nereden alıyorlardı bu coşup taşma hızını? (...) Eğer bir ulus bugün başka bir ulustan üstünse bunun nedeni bir ulusun egemen olma tutkusundan ileri gelmiyor muydu?(...)” (İlgaz, 230)

Yazar -her ne kadar o dönemin Türkiye’si başkalarının “doğrularına” göre şekillenmiş olsa da- odak figür gibi aydınların her insanın kendi “doğrusu”nu bulmasına ışık tutacağına inanmaktadır. Yapıtın “Karartma Geceleri” olan ismi ele alındığında, “gece” sözcüğünün kullanılarak bu sürecin sonunda bir gündüz olduğu çağrışımının yapılabilmektedir. Bu da kötü günlerin elbet bir gün sona ererek aydınlığın geleceğini çağrıştırmaktadır.

6.SONUÇ

Bu çalışma boyunca odak figür Mustafa Ural karakterinin toplumsal gerçeklere karşı eylemsel ve düşünsel tutumunun sonucu yaşamakta olduğu yalnızlığı aktarılmıştır. Dört ana izlek ve bununla beraber birçok yan izlek bu bağlamda incelenmiştir. Mustafa’nın içinde

bulunduğu dönemin nesnel gerçekliği ve bu olguların odak figür üzerinde bıraktığı izler incelenmiştir. Ana karakterin adaletsizliğe, yalnızlığa, yoksunluğa ve haksızlığa karşı her zaman umutlu ve hümanist bir bakış açısıyla vermiş olduğu mücadelenin evrensel nitelik taşıdığı sonucuna varılmıştır. Bazı olgu ve durumların göreceli olması kaynaklı oluşan çelişkilerin insanı yalnızlığa sürükleyebileceği sonucuna varılmıştır. İnsanların kimi zaman en yakınları tarafından dahi yalnızlaştırılabilen sonucuna varılmıştır. Mustafa Ural'ın da, onu var ettiğini düşündüğü değer yargılarına olan bağlılığının çevresindekilerle zıtlık yaratması sonucu yalnızlığa mahkûm edildiği görölmüştür. Toplumun onu bir aydın olarak var etmesinin bu halk için türlü fedakârlıkta bulunması anlamına geldiğini düşünen odak figürün, her şeye rağmen davasından vazgeçmeyerek bu yalnızlığı göğüslediği anlaşılmaktadır. Yapıt üzerinden yapılacak yeni okumalar sayesinde, belirtilen izlekler dışında veya onlar üzerinden farklı evrensel ve kişisel yargılara varılabilir.

7. KAYNAKÇA

İlgaz, Rıfat. Karartma Geceleri. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, Nisan,2016